

Julma arki

■ Anu Hirsiaho, Eeva Jokinen, Mikko Jakonen ja Antu Sorainen

Arki on usein tavallisen ja rutiininomaisen symboli, ja sitä pidetään harmaana mutta harmittomana. Tarkemmin katsoen arki sisältää edellisten lisäksi julmuutta. Tavallinen arki syntyy määritelmän mukaisesti siitä, mikä on niin itsestään selvää, että se sujuu sen enempää miettimättä ja joka käännettä ja liikettä harkitsematta. Mutta "itsestään selvyyttä" ei ole luonnollinen vakio, vaan muokkaantuu yhteiskunnallisessa ajassa ja tilassa. Toisin sanoen se, mikä on itsestään ja selvää ja arkista, on erilaisten valtasuhteiden ja valtakamppailujen temmelyskenttä. Mikä on toisille yhteiskuntaryhmille tai yksilöille itsestään selvää, ei ole sitä toisille. Tässä mielessä tavallinen arki muuttuu etuoikeudeksi. Esimerkiksi siirtolaiset, seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluvat ja työelämään tahdostaan tai tahottomaan kiinnittymättömät eivät ole ehkä koskaan päässeet tai joutuneet siihen tilaan, jossa arki on itsestään selvää, luontaisen tuntuista ja näkymättömiä.

Arkea ja sen julmuutta on vaikeaa tunnistaa ja saada käsitteellisesti kiinni. Tutkimuksen historiassa vastaavia vaikeasti nähtäviä aihepiirejä ovat olleet muun muassa naisten ja lasten kokemukset. Naisten kokemusten tunnistamiseen ja analysoimiseen erikoistunut feministinen tutkimus onkin – ankaran teorian ja muun perinteisen akateemisen toiminnan ohella – kehitelty erilaisia kokeilevia tai "löytöretkeileviä" kirjoittamisen tapoja, joiden avulla pyritään antamaan muutoin näkymättömälle tai epämääräiselle hahmo. Monille näistä tavoista on yhteistä se, että lähdetään subjektiivisesta ja omakohtaisesta – jotta ei jämhähdettäisi itseän. Seuraavassa jutussa lähestytään arjen julmuutta neljästä kohdasta ja neljää erilaista tyyliä käyttäen.

Mistä aloittaisimme?

Ehkä haluan kertoa teille spelttikiekseistä. Vai kerroisinko siitä kaupasta, joka myy hyvää omaatuntoa hiippahuppukansalle? Kun kävelet kauppaan sisään, aistit suolalamppujen puhdistavan energian. Testaat ranteeseen marokkolaista argan-öljyä. Se tuoksuu taivaalliselta. Se kuljettaa sinut hetkeksi sinne, missä haluaisit olla.

Selaat ayurvedistä keittokirjaa pohtien, onko rakastettusi ruumiinrakenne pitta vai kapha. Teissä kummassakin on vaihtelua pittan ja kaphan välillä. Ehkä kummankaan keho ei ole vielä päättänyt, kumpaan suuntaan kallistua. Pitäisikö hän tästä kirjasta, jos hankkisit sen hänelle syntymäpäivälahjaksi? Ehkä, ehkä ei. Jäät vielä miettimään. Ehkä kuitenkin hemmottelua jossain hiljaisessa paikassa kahden kesken. Parin korttelin päästä tästä on avattu uusi vegaaniravintola. Kokeilisitteko sitä, vaihtelun vuoksi?

Siirryt ruokahyllylle etsimään niitä tuotteita, joita tulit tänne hakemaan. Poimit koriisi pakettillisen reilunkauppan kahvia, hunajakakkuja ja liemikuutioita, jotka eivät sisällä natriumglutamaattia. Ja olisiko hamppu- vai seesamöljy parempi vaihtoehto vinaigrettekastikkeeseen täksi illaksi? Valitset hamppuöljyn.

Myyjä kassalla on tutuksi lapsesi koululoukalta. Hän on jättänyt oravanpyörän ja tekee nyt täällä puolta päivää. Hänen miehensä tekee ympäri päivää yrityksessä, jonka nimi on koko kolmannen maailman huulilla. Kadehdit häntä, mutta yrität peittää sen keinolla millä hyvänsä. Hän sanoo, kahdeksantoista viisikymmentä. Maksat kortilla, huolettomasti, sillä eilen oli palkkapäivä ja voit elää muutaman päivän näin, teeskennellen, että sinulla olisi varaa tähän, vaikka ei olekaan. Hän pakkaa ostoksesi ruskeaan paperikassiin ja sujauttaa mukaan muuta-

man biodynaamisen kosmetiikkanäytteen.

Teet tutkimusta maahanmuuttajien työvoimapolitiisesta koulutuksesta. Olet apuopettajana kurssilla, jossa lasketaan tuotteiden hintoja suomeksi eri kauppojen mainoksia hyväksi käyttäen. Mainokset ovat parhaita, koska niissä on värikkäitä kuvia. Olet yllätynyt siitä, kuinka moni niin sanottu luku- ja kirjoitustaidoton ihminen osaa vaivatta löytää kaupungin edullisimman vehnäjuhopussin. Vaikka monen on vaikeaa pitää kynää kädessä kokonaisen oppitunnin ajan, jauhojen hinta on heille todellisinta totta. Heille kahdeksantoista viisikymmentä neljästä elintarvikkeesta olisi käsittämätön hinta. He pitäisivät sinua pellenä.

Kannatat reilumpaa maahanmuuttopolitiikkaa ja vapaata liikkuvuutta globaalilla tasolla. Olet liian monella sähköpostilistalla. Tunnet ihmisiä, jotka piilottavat asuntoihinsa kielteisen oleskelulupapäätöksen saaneita. Joskus kirjoitat nimesi adressiin, joskus matkustat toiseen kaupunkiin osoittamaan mieltäsi karkotettavien puolesta.

Moni ystävästäsi on tullut tänne kaukaa. Mutta he ovat kaltaisiasi. Ehkä heillä ei ole varaa ostaa hyvää omatuntoa itselleen, mutta he eivät katso sinua karsaasti, jos itse teet niin. Kun tapaatte, keskustelete postkoloniaalista kirjallisuudesta tai siitä, mitä hankkisitte lahjaksi tohotoriksi väittelevälle yhteiselle ystäväälle.

Mietit, mistä puhuisitte, jos joku ilta kutsuisit tutkittavasi kylään. Olisiko teillä mitään yhteistä jaettavaa tuon hataran institutionaalisen kohtaamisen ulkopuolella?

Julma arjen toiminnan logiikka

Arjen kenties tärkein ulottuvuus on se, että arjessa asioita tehdään tavanmukaisesti, luontevasti turhia refleктоimatta. Asiat sujuvat. Tottumus on toinen luonto ja homma toimii itsestään ja itsestään selvästi.

Feministit, kulttuurintutkijat ja monet yhteiskuntatutkijat ovat pitkään tienneet, että arki ei kuitenkaan toimi itsestään eikä luonnostaan. Jonkun on tehtävä arjesta jouhevaa, ”pikkuelämää” on pidettävä yllä, arjen aikaa, tilaa ja toimintoja on organisoitava ja koordinoitava.

Historiallisesti arjen ylläpitäminen on ollut ensisijaisesti naisten vastuulla, mutta se ei välttämättä ole ollut heidän valintansa. Tämä on arjen julmuuden yksi puoli: jonkun on huolehdittava likaisista astioista kodeissa ja pidettävä suurkaupunkien julkiset tilat suhteellisen roskattomina, ja näitä arkisuuden elementtejä ja edellytyksiä hoitavat useimmiten ryhmät, joilla ei ole valtaa: naiset, maahanmuuttajat, köyhät, nuoret. Hyvin toimeentuleva luokka ostaa oman arkensa sujuvuuden. Arki ei siis ole luonnonlahja vaan etuoikeus. Aina kun joku voivottelee arjen harmautta, tylsyyttä tai toisteisuutta, kannattaa kysyä, keitä ovat ne, joilla on varaa ja mahdollisuus moiseen voivotteluun.

Arjen tavanmukaisuus-ulottuvuuteen kuuluu myös toinen, edelliseen liittyvä mutta diskursiivisempi tai ideologisempi julmuus: se, mikä on arkista tavanmukaisuutta, luonnollista ja itsestään selvää, onkin vallankäyttöä. Helposti tunnistettava esimerkki on heteronormatiivisuus: miehen ja naisen välinen seksuaalisuus ja sukupuolten toisiaan täydentävyys muodostavat tiukan paketin, joka marssittaa subjekteja tiettyssä muodostelmassa lähtien arkisista toimeentulokysymyksistä (esimerkiksi perhevapaat) aina kansalaisyhteisyyksiin saakka. Ihmiset uusintavat heteronormatiivisuutta sekä tavan logiikan mukaisesti että omia alakulttuureja luoden ja eläen.

Siitä, miten omat alakulttuurit voivat muodostua arkisen julmuuden pesiksi, toimikoon esimerkkinä hyvinkin arkinen ja mitättömän tuntuinen käytäntö, jossa naisseurueet – yleensä saunassa ja pukuhuoneessa, nykyään kaljapurkki kädessä – harrastavat miesten haukkumista. Joku kertoo, miten hänen miehensä ei taaskaan sitä ja tätä, ja toinen säestää, että niinpä, sellaisia miehet ovat, ja kolmas kertoo vielä jonkin järkyttävämmän jutun. Tällaisen ”naisvalituksen” kollektiivinen subjekti on tietysti heteronainen, jolla on mies (ja lapsia) ja se sulkee ulos yksinhuoltajat, lesbot ja itselliset. Voi tietysti tuntua aika pieneltä arkiselta julmuudelta se, ettei ”pääse” mukaan naisten napinaan. Lauren Berlant osoittaa kuitenkin kirjassaan *The Female Complaint* (2008), että kyseinen valitus on naisten saa-

vutus, alistetussa asemassa olevan ryhmän toimintaa identiteetin, subjektiviteetin ja äänen löytämiseksi ja suuntaamiseksi. Tässä toiminnassa sekoittuvat perinainen raivo ja feministinen vimma.

Valituskulttuuria pitävät yllä erilaiset kaupalliset kulttuurituotteet, kuten kirjat, elokuvat ja – ainakin Suomessa – korkealaatuinen naisten lehdistö. (Berlant ei mainitse Facebookia, mutta sehän on aivan mainio valitusfoorumi. Berlant ei tietysti myöskään analysoi saunakaljajuttuja, vaan elokuvia ja kirjoja.) Tässä valituskulttuurissa todistetaan ja selitetään naisten pettymystä siihen, että romanttinen unelma ja eletty läheisyys eivät kohtaakaan. Arki ei vastaa unelmia, eivätkä unelmat muutu eleyksi arjeksi sen kummemmin kuin juhlaksikaan. Rakkaus ei tee eheäksi, oma tie ei löydy, lapset ovat vaativia, vauvat itkevät ja miehet eivät ymmärrä, puhu, korjaa sukia lattialta, ilmaise tunteitaan... Berlant'n mukaan naisvalituksen tuotteet ovat sekä kriittisiä että sentimentaalisia, sekä avoinna poliittikalle että politiikan ulos sulkevia.

Ihmiset tulevat yleisesti ottaen toimiviksi yksilöiksi vain yhteiskunnassa, ja siksi ihmislajin luontoon kuuluu, ainakin tällä hetkellä, halu olla jotakuinkin ymmärrettävä, kommunikoida ja toimia tolkkullisesti. Tämä on jatkuvuuden tunnon kantafantasia, sanoo Berlant, ja toteaa, että kyseessä aivan on eri asia kuin normatiivisuus, tuo hygieeninen ja moraalisesti rajoittunut versio siitä, mitä hyvä elämä on. Halu olla tolkkullinen ja ymmärrettävä muuttuu salakavalasti arkiseksi julmuudeksi vasta, kun siihen liittyy Eve Sedgwickin nimeämä ”etuoikeus olla tietämättä”. On etuoikeutettua voida elää välittämättä tai edes tietämättä sitä, minkä hinnan muut joutuvat maksamaan siitä, että juuri minä voin tuntea itseni tolkkulliseksi ja ymmärrettäväksi.

Julma arjen hallinnan logiikka

Julma arjen hallinnan logiikka yksilöllistää ongelmat, levittää ”etuoikeutta olla tietämättä” ja nostaa esiin näennäisen vapaan yksilön. Näin se hajottaa massoja, joukkoja ja ryhmiä, vie pohjaa solidaarisuudelta ja (valitus)kulttuureilta. Tätä logiikkaa pääsee seuraamaan yksityiskohtaisesti,

jos tarkastelee ns. prekarisaatiokeskustelua.

Prekarisaatio, eli yhteiskunnan ja erityisesti työelämän epävarmistuminen, vaikuttaa kaikkiin sosiaalisiin ryhmiin. Se ei koske vain pätkätoita tekevää marginaalia, se ei ole vain nuorten ongelma tai joidenkin muiden ongelma. Prekarisaatiokeskustelussa voi erottaa kaksi linjaa, joista ensimmäinen korostaa prekarisaation negatiivista puolta. Hyvinvointivaltion ”kultakausi” (1980-luku), vakaat, kolmikantaiset työmarkkinat sekä ”yksinkertaisen” massatyöllisyyden mahdollistanut tehdastyö ja vahva julkinen sektori nähdään prekarisaatiolle menetettynä onnelana. Tämä keskustelu – jota käydään myös uusliberalistisen hallintomallin yleistymisen ja työelämän huonontumisen nimissä – näkee yleensä edessään huonoja aikoja, köyhyyden ja kurjistumisen tendenssejä. Ratkaisua yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen muutokseen haetaan lähinnä olemassa olevien julkisen sektorin toimintojen, sosiaalipoliittikamallien tai ay-järjestelmän puolustamisesta. Tässä keskustelussa jää usein huomaamatta, että juuri julkinen sektori, kunnat ja valtio, on aina 1980-luvun lopusta tai viimeistään 1990-luvun lamasta saakka ollut etunenässä ajamassa erilaisia prekarisaation mekanismeja, kuten työn pätittämistä, projektitoita ja erilaisia ilmaistyön muotoja, kuten työharjoitteluita, työllistämistukia, pakotettua työn vastaanottamista työmarkkinatuella jne. Siinä ei myöskään haluta tuoda esille hyvinvointivaltion menetystarinaan sisään kirjoitettua heteronormatiivista työnjakomallia: naisten pääasiassa julkisella sektorilla tekemä työ on hyväksytty hiljaa halvemmaksi ja ”tuottamattomaksi” työksi. Naiset ovat ”saaneet” osallistua työelämään, kunhan hoitavat kodinhoidon, eli päivittäisen toisen työvuoron kotona. Naiset ovat saaneet myös vapautensa miehistä yksinhuoltajina, tosin ainakin tilastollisesti katsottuna selkeästi heikommalla elintasolla, monesti köyhyysrajan porttia kolkutellen.

Hyvinvointivaltion sukupuolisopimus on taannut naisille tietyt oikeudet ja mahdollisuudet, ja ne ovat kiistämättömiä. Mutta teollisen hyvinvointivaltion sosiaalipoliittinen järjestys on sidottu (kaksilapsiseen) heteropariskun-

taan. Pariskunnan taloudellisen hyvinvoinnin on taannut molempien vanhempien työskentely. Tosin oletusarvo on, että mies ansaitsee enemmän. Sosiaaliturva on rakennettu pysyvän perheen ja pysyvän työsuhteen varaan. Näillä edellytyksillä jokaisella suomalaisella on nähty olevan mahdollisuus hankkia materiaalin hyvinvointi eli oma asunto, kesäpaikka ja auto. Käytännössä hankinnat tehdään usein lainalla, ja lainalle rakentuvassa kotitaloudessa työttömyyden tai muun vastaavan kohdatessa perheen talous joutuu aluksi koetukselle ja sitten se romahtaa.

Pelko työttömyydestä ja sen seurauksista on varmasti yksi suomalaisten suurimpia tosiasiallisia pelkoja. Käytännössä kaikki elämässä on kiinni vakituisessa työssä, ja se onkin ehkä yksi syy sille, että tietoja ja ennustuksia työelämän muutoksista kohti pysyvää epävarmuutta ei ole tohdittu tai haluttu ottaa tosissaan. Mutta pidäteltäviä epätietoisuutta ja tyytymättömyyttä on ilmoilla runsaasti. ”Petetyssä keskiluokassa” voi selvästi havaita henkilökohtaisen pärjäämisen eetoksen kasvua, solidaarisuuden ja yhteisöllisyyden vähentymistä. Taloudelliset ja sosiaaliset erot työssäkäyvien keski-ikäisten ja tavalla tai toisella työelämän ulkopuolella olevien välillä kärjistyvät. Yhä useampi ”parhaassa työiässä” oleva suomalainen pelkää aiheellisesti tämän hetkisen työsuhteen päättymistä. Moni haluaa siitä myös pois mahdollisuuden tullessa.

Toinen prekarisaatiota koskevan keskustelun linja on korostanut vakituisen palkkatyöhön ripustautumisen sijaan mahdollisuutta vapautua pysyvistä työsuhteista. Tämän seurauksena on myös elämäntyyllisestään haluttu tehdä selkeitä irtiottoja pysyvän palkkatyön ikä- ja sosiaaliluokkiin. Esimerkiksi perheen perustaminen siirtyy yhä myöhempään ikään eikä lapsia hankita enää välttämättä lainkaan. Vaikka syntyvyys on Suomessa viime vuosina hieman lisääntynyt, on nuorissa aikuisissa kuitenkin yhä enemmän ihmisiä, jotka eivät hanki koskaan lapsia tai elä pitkäaikaisissa parisuhteissa. Avioliiton sijaan parisuhteet monine muotoineen ovat suosittuja. Kaveripiirit ovat osittain korvanneet perinteiset suvun ja parisuhteen sosiaaliset funktiot.

Tämä nuori, prekarisaation, pätäkätöiden, pätäkätömyyden, hankalansosiaaliturvan, erilaisen koulutuksen ja perheellistymisen monimutkaisten polkujen verkostossa elävä sukupolvi on korostanut aika ajoin prekarisaation hyviä puolia. Kun koulutetulle nuorisolle työnhaku alueena on esimerkiksi koko maailma ja mahdollisuudet ovat lähes rajattomat, vaikuttaa sitoutuminen asuntolainaan ja perheeseen jokseenkin järjestö- mältä. Pätäkätöisyys ja projektiluontoisuus nähdään siis tässä nuorena prekaarisissa yläluokassa pikemminkin mahdollisuutena kuin esteenä. Jos vanhemmalle sukupolvelle kytkeytyneisyys kotimaahan, kotikaupunkiin tai jopa kotikaupunginosaan oli tärkeä elämän laatuun liittyvä tekijä (unohtamatta toki suuria maan sisäisiä muuttoliikkeitä 1960- ja 1970-luvulla), ei nykyinen menestyvä prekaarisukupolvi kaipaa moisia kiinnikkeitä.

Uudelle prekaarille kiinnittyminen yhteen työpaikkaan tai parisuhteeseen ei välttämättä näytä mielekkäälle. Pieni palkka ei tietenkään miellytä ketään, mutta sellaista voidaan sietää, jos tulevaisuudessa säilyy mahdollisuus vaihtaa työpaikkaa hyvinkin nopeasti tai saada aikaa työn ulkopuolella tehtäviin harrasteisiin tai muihin elämän sisältöä lisääviin toimiin. Perheen ja kotitalouden perustaminen pätäkätöiden varaan ei ole tule monelle edes mieleen, sen sijaan pätäkätöillä eläminen mahdollistaa pitkitetyn nuoruuden viettämisen vailla liioja kiinnikkeitä.

Karrikoidusti: pysyvien työsuhteiden malliin kasvaneiden sukupolvien on vaikeaa nähdä mitään hyvää prekarisaatiossa ja siinä epävarmuudessa, jota se tarjoaa kansalaisille. Poliittiset vaatimukset ja aseet tätä kehitystä vastaan eivät kuitenkaan toistaiseksi ole tuottaneet poliittisia voittoja. Päinvastoin, esimerkiksi Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen ja Vasemmistoliiton suosio on jatkuvasti laskenut. Perussuomalaiset saavat selvästi ääniä epävarmistuvan yhteiskunnan menosta kauhistuneelta työväestöltä, joka näkee poliittisen ratkaisun olevan paluun takaisin ”satumaa- han”. Myös vasemmistopuolueet ovat liukuneet Perussuomalaisen mukana tähän suuntaan. Vihreä puolue on puolestaan edustanut ja onnis-

tunut myös vakuuttamaan nuoren, kaupunkilaisen ja koulutetun prekaarin eliitin tai yläluokan jatkuvasti monistuvista tulevaisuuden mahdollisuuksista. Vihreiden poliittisena ratkaisuna on ollut tarjota myös matalatasoista perustuloa, jonka avulla prekaarissa todellisuudessa elävät nuoret ja nuoret aikuiset voisivat päästä eroon nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän nöyryyttävästä ja alistavasta, pysyvään palkkatyösuhteeseen ja parisuhteeseen ohjaavasta mallista. Vihreät eivät ole kuitenkaan onnistuneet ajamaan näitä tavoitteitaan eteenpäin käytännön politiikassa.

Oikeiston tavoitteena on ollut puolestaan mahdollisimman ”joustavien” työmarkkinoiden luominen. Oikeistolle joustaminen tarkoittaa käytännössä helppoa ja nopeaa työvoiman rekrytointia, eli käytännössä työvoiman jatkuvaa ylitarjontaa (joka laskee myös palkkoja), sekä yhtä lailla helppoa ja halpaa työvoiman irtisanomista tuotannon supistuessa. Siirtotyövoimaa halutaan käyttää entistä runsaammin, erilaisia vuokratyön muotoja lisätä, itsensä työllistämiseen yrittäjänä kannustetaan. Samalla halutaan kuitenkin myös tehostaa työn tekoa perinteisellä tavalla mm. lyhentämällä opiskeluaikoja ja lisäämällä työntekijään kohdistuvia työehtosopimuksen ulkopuolisia vaatimuksia. Yleisesti, oikeisto ajaa ”kovan työntekijän” ja ”kovan yrittäjyyden” eetos, joka tarkoittaa käytännössä jatkuvaa kamppailua työpaikoista ja yritysmahtoisuuksista.

Edellä esitetyt jakolinjat ovat kuitenkin seurausta samasta poliittis-taloudellisesta logiikasta, jota voidaan nimittää uusliberalistiseksi hallinnoksi. Palkkatyösukupolvi kohtaa sen mm. julkisen sektorin alarajossa, joka tuottaa jatkuvasti epävarmuutta ja erittäin suuria muutoksia valtion ja kuntien työelämään. Julkisen rahoituksen jatkuva tietoinen karsiminen on myös ollut edesauttaja julkisten palveluiden yksityistämisessä: uusia yrittäjyyden muotoja ja uusia toimialoja syntyy jatkuvasti esimerkiksi koulutuksen ja hoiva-alojen sektoreille. Nuoremmat sukupolvet kohtavat tämän saman ilmiön pätkätöiden ja jatkuvan muutoksen alaisena olevana työympäristönä.

Uusliberalismista puhutaan usein jonkinlaisena makrotason ilmiönä, suurena hallinnollisena uudistuksena. Mutta mitä se voi-

si tarkoittaa yksittäisen ihmisen yhteydessä, prekarisaation kontekstissa? Uusliberalismi näyttää tarjoavan yksilölle sellaista työelämämallia, jossa työntekijä joustaa aina tarpeen vaatiessa. Yrityksen saneeratessa työntekijä irtisanotaan ja hän päätyy työnhakijaksi epävarmoille työmarkkinoille – yleensä lukuisten muiden irtisanottujen kanssa. Uusliberalistinen eetos tarjoaa myös toisenlaista joustoa: jos työ tai työympäristö ei miellytä prekaaria työntekijää, voi hän aina vaihtaa työpaikkaa, siirtyä opiskelemaan tai vapaaehtoistoihin. Prekaarista yhteiskunnasta löytyy aina aukko, josta pae-ta ikävää ja ahdistavaa työtä. Tätä joustoa on mainostettu etenkin nuorelle prekaarisukupolvelle vapautena ja mahdollisuutena.

Ilmiön kääntöpuolelta löytyy kuitenkin se ikävä tosiasia, että prekaareilla, uusliberalistisilla työmarkkinoilla tai työpaikoilla solidaarisuuden ja yhteisöllisyyden ilmaukset ovat käymässä harvinaisemmiksi. Kunprekaarityöläinen ei useinkaan kuulu ammattiliittoon, ei hänellä ole myöskään minkäänlaisia poliittisia välineitä taistella työnantajaa vastaan. ”Samassa veneessä” olevat työtoverit eivät voi auttaa sen enempää, sillä vapautuvat työmahdollisuudet ovat toisen leipä. Prekaarissa yhteiskunnassa kukaan ei vedä takalinjaa, joka estäisi pakenemasta yhteisestä rivistä.

Prekaarin yhteiskunnan rakenne on huokoinen ja joustava, toistuvia takaportteja ja pakomahdollisuuksia takaava järjestelmä. Käytännössä tällainen joustava järjestelmä takaa jatkuvasti saatavilla olevan työvoimaresurssin syntymisen, jonka palkkavaatimuksista ei neuvotella julkisella ja poliittisella tasolla, vaan ainoastaan yksilön selviytymisen ja tarpeen tasolla. Tämä on prekarisaation julma, arkinen sanoma: julmaa ei ole se, että kaikille ei ole tarjolla pysyvää palkkatyötä, vaan se, että kukaan ei seiso rinnalasi silloin kun tarvitaan. Prekaarin yhteiskunnan solidaarisuus on täysin mekaanista, vain ja ainoastaan intressipohjaista.

Tähän mennessä prekaarit eivät ole vielä keksineet sitä, mikä olisi heidän yhteinen intressinsä. Tavoitteena voisi olla esimerkiksi takuu siitä, että minkä tahansa työskentelytavan elämässään haluaakaan valita (pätkätöiden, pysyvän palkkatöiden,

apurahalla tehtävän taiteellisen tai tieteellisen työn, yrittäjyyden, vapaaehtoistyön), voi sen tehdä luottaen siihen, että valintaa tuetaan eikä sen kanssa tipu tyhjän päälle. Epävarman arjen ei tarvitse tarkoittaa kilpailua, jossa yhdet tuhoutuvat ja toiset menestyvät. Se voi tarkoittaa myös sommitelmaa, jossa kaikki pärjäävät ja menestyvät kriteeriensä ja kunnianhimonsa mukaan, oli kiinnostus sitten työssä tai kotona, opiskelussa tai pelkässä elämän elämisessä.

Arjen logiikka jää näkymättömiin...

”Tätähän minä aina tein. Ja tämän minä osaan!” kypsässä keski-ikässä oleva alaston rehevä nainen huudahteli naureskellen Porin maauimalla pestessään suihkuhuoneen lattiaa. Minä nauroin mukana hänen saunakaveriensa kanssa. Meitä huvitti, sillä tajusimme kaikki, miten nainen purki huumoriin takana olevan elämänsä raskaan arjen tuskaa. Vuosikymmenien pituinen työura siivoojana on ollut näkymätöntä puurtamista, halveksittua ja pilkattua työtä, jota ilman yhteiskunta ei kuitenkaan olisi pyörinyt niin siististi kuin se on tehnyt. Arkinen suihkuterapia tuntemattomien kuusikymppisten naisten kanssa pitää tällaiset naiset järjissään. Eräs naisista huudahti minulle iloisesti: ”Näihin iltoihin ei kyllä buukata mitään muuta!”

Samana saunan lauteilla olen kuullut elävänä tarinoina myös sen, miten Suomi on parisakymmenessä vuodessa muuttunut. Ikänsä Porissa asuneet työläisnaiset vertailevat paikallismurteella kokemuksiaan siitä, miten heidän tyttärensä tekevät tutkijanuraa kuka Harvardissa, kuka Japanissa – kuka aivotutkijana, kuka kirurgina. Lasten kosmopoliittinen elämä otetaan itsestäänselvyytenä eikä siitä ilmaista katkeruutta vaan ylpeyttä. Naiset tukeutuvat toisiinsa, kun fysioterapiaan pitää jonottaa kaksi vuotta tai kun saunanraput ovat liian jyrkät kipeille polville. Tuntemattomia tervehditään ja vieraisiin saunojiin suhtaudutaan samalla iloisella sarkasmilla kuin lattianpesijään. Jokaisella saunakerralla minusta tuntuu, etten itse olisi selvinnyt samasta arjesta kuin nämä monessa keitettyt naiset. Voin kuvitella vanhempiaan tai puolisoaan avustavan uupuneen omaishoitajan, jolla on vapaata vain

näinä saunailtoina – jos kodinhoitaja tai joku sukulainen suostuu tekemään iltakäyntejä ja tuuraamaan tovin. Voin kuvitella menneisyyden yksinhuoltajana kolmivuorotyössä tehtaassa. Ja voin kuvitella pullistuneet välilevyt, voitettut rintasyövät, rytmihäiriöt, perintöriidat ja alkoholin sävyttämän perheväkivallan.

Samalla kuitenkin muistan, että osa minun arkeni julmuuksista jää täälläkin näkymättömiin. Miksei tyttöystäväni ole kanssani? Miksen minä voi yhtyä ylistämään jälkeläisteni onnea ja menestystä? Miksi pukuhuoneessa saan osakseen mulkoilua ja vihaisia huomautuksia siirtyä miesten osastolle – vaikka olen käynyt täällä vuosikausia? Miksi saunasta puuttuvat ne ystäväni, jotka ovat tavalla tai toisella muuntaneet sukupuoltaan? Miksi tunnen itseni ulossuljetuksi, vaikka nautin ja iloitsen tästä vapaamuotoisesta sattumanvaraisesta arki-illan seurueesta? Eve Kosofsky Sedgwick on varoittanut queerväkeä tilanteitten ja asioitten vainoharhaisesta lukemisesta. Voi olla, että voisin hyvin jututella omia arkisia asioitani tässä saunaseurasessa, mutta menneet kokemukset ovat tehneet minut varovaiseksi: olen tyyppillinen vähemmistöikäyttäytyjä, joka varoo loukkaamasta toisia tai aiheuttamasta paheksuntaa. Muutoin varmaan vähät välittäisin kenenkään herkkätunteisuudesta oman elämäni kustannuksella, mutta olen kokenut tässä samassa kaupungissa homofobista väkivaltaa, enkä siksi halua enää altistaa itseäni pienimmillekään loukkaaville reaktioille. En myöskään halua toimia heteroitten psykologina tai kansanvalistajana vaan nautin itsekkäästi siitä, että muut kertovat tarinoitaan ja itse voin suojautua yksityisyyteeni. Mutta enkö silloin valehtele näille naisille? He avautuvat, minä sulkeudun – he altistavat itsensä naurun kohteeksi joutumiselle, minä suljen heidät ulos mahdollisuudesta jakaa yhteisöllisyyttä minun kanssani.

Helppohan Sedgwickin on nuhdella minua paranoidisuudesta: hän on hetero. ”Kun Sedgwick saapuu huoneeseen, hän astelee homojen luokse vastaanottamaan näiden palvontaa ja kääntää lesboille selkänsä”, sanoi tunnettu lesbotutkija kerran. Lesbot puhuvat keskenään omista arkikokemuksistaan lesbobaarissa – eivät julki-

sisä saunoissa. Jos Sedgwick olisi täällä porilaisessa saunassa, hän voisi yhtyä hikoilevaan naiskuoroon, kertoa rintasyövästään ja vainoharha-teorioistaan – jos työläisnaiset ymmärtäisivät hänen amerikanenglantiaan. Niin kuin varmaan ymmärtävät tyttäriensä jenkkihipponen jouluvierailujen myötä. Niitä varten on opiskeltu englantia työväenopistossa.

Paranoidi tai en, en taitaisi ottaa Sedgwickia saunakaveriksi. Sillä täällä hikoillaan arjen heteroseksuaalisuuden taakkaa, jota minä en kannan. Tarkkailen tapahtumia kuin antropologi eksotisessa kulttuurissa ja vaikka puhun samaa kieltä, elän aivan toista kulttuuria. Kun lähdän täältä, laitan Facebookiin nokkelan pikkukaupunki-päivityksen ja saan sympatiaa sekä pääkaupunkiseudun akateemisilta kavereiltani että queer-ihmisiltä. Molemmat tahot ymmärtävät, miksi saunojen arki oli minulle mukava kokemus, mutta myös haastava turistiretki outoon, potentiaalisesti vihamieliseen maailmaan.

Erikoista tässä porilaisessa saunakulttuurissa on se, että täällä eivät nuoret naiset itke kaljapullo kädessä miesongelmiaan. Päinvastoin, miehiä ei mainita lainkaan. Puhe on lapsista ja yhteiskunnan epäkohdista – perheestä ja politiikasta. Miehet istuvat ulkona penkeillä ja odottavat vaimojaan saunasta. Heillä on selvästi vähemmän puhuttavaa keskenään miesten saunassa, sillä he eivät näytä viihtyvän siellä kovin pitkään. Sen ainoan kerran, kun tulin tänne tyttöystäväni kanssa, hän joutui penkkimiesten heterosarkasmin kohteeksi ja koki sen loukkaavana: ”No tyttö, sinne vain kylmään veteen, hehhehhee.” Tyttöystäväni on alle kolmikymppinen, minä lähes viisikymppinen – minä olen näille heteromiehille ikäni vuoksi koskematon, toveri, taikka samassa kategoriassa kuin heidän vaimonsa (Kenties äiti tai ainakin naimisissa?). Omien tyttäriensä ikäiseen naiseen he kuitenkin reagoivat – minun korvissani isällisesti, tyttöystäväni mielestä seksistisesti. Kuka nyt on oikeassa? Ovatko nuoret naiset vainoharhaisia? Vai enkö minä näe ja usko sitä, mitä en itse koe?

Arjen homofobiaa eivät helposti hyväksy julkaisi ne, jotka eivät itse elä sen kanssa, aivan kuten minun on vaikea lukea porilaisukko-

jen mielestäni hupaisaa machoilua seksismiksi. Kuka aliarvioi ketä? Minä riistan näiltä miehiltä viriliteetin, samalla kun he pilaavat kömpelöllä vitsailullaan tyttöystäväni saunaretken. Seuraavalla saunakerralla siis istun yksikseni tuppisuu- na ja teen näitä huomioita. Dialogia ei synny, erilaiset arjet törmäävät, mutta eivät ehkä koskaan tule tietoisiksi toisistaan. Kenen tehtävänä olisi murtaa jää?

Kirjallisuutta

- Berlant, Lauren 2008: *The Female Complaint. The Unfinished Business of Sentimentality in American Culture*. Durham & London: Duke University Press.
- Irigaray, Luce 1993: *Je, tous, nous. Towards a Culture of Difference*. London: Routledge.
- Jakonen, Mikko, Jukka Peltokoski ja Akseli Virtanen (toim.) 2006: *Uuden työn sanakirja*. Tutkijaliitto.
- Jokinen, Eeva, Könönen, Jukka, Venäläinen, Juhana ja Vähämäki, Jussi (toim.) 2011: *Yrittäkää edes! Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Koivulaakso, Dan, Kontula, Anna, Peltokoski, Jukka, Saukkonen, Miika & Toivanen, Tero 2010: *Radikaaleita on arki*. Helsinki: Into.
- Leonardo, Micaela di 1992: *Exotics at Home. Anthropologies, Others, American Modernity*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Miller, Nancy K. 1991: *Getting Personal. Feminist Occasions and Other Autobiographical Acts*. New York & London: Routledge.
- Pulkkinen, Tuija & Sorainen, Antu (toim.) 2011: *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen – poliittisen käsitteen historia*. Helsinki: SKS.
- Sedgwick Kosofsky, Eve 2003: *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Durham: Duke University Press.
- Sorainen, Antu & Tuori, Kaiu 2007: *Antropologiaa ilman eksotiikkaa. Oikeus 1/2007*.
- Vähämäki, Jussi & Holvas, Jakke 2005: *Odotustila*. Helsinki: Teos.

Anu Hirsiaho toimii tutkijatohtorina soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa Jyväskylän yliopistossa. Mikko Jakonen työskentelee politiikan tutkijana Jyväskylän yliopistossa. Eeva Jokinen on yhteiskuntapolitiikan professori Itä-Suomen yliopistossa. Antu Sorainen on Suomen Akatemian tutkijatohtori, joka työskentelee Helsingin yliopiston sukupuolentutkimuksen oppiaineessa.

Artikkeli perustuu Tieteen päivillä 12.1.2011 pidettyyn sessioon.